

عوامل موثر بر اخلاق حرفه ای مدیران مدارس ابتدایی

Factors affecting professional ethics elementary school principals

معصومه ذاکری حکمی

دانشجوی کارشناسی ارشد ادبیات عرب دانشگاه آزاد اسلامی آبادان

Hakame47@yahoo.com

چکیده

انسان ها در بعد فردی و شخصیتی دارای ویژگی های خاص اخلاقی هستند که پندار، گفتار و رفتار آنها را شکل می دهد. از طرفی اخلاقی بودن یا نبودن رفتارها و عملکرد می تواند موجب بروز پیامدهای مثبت یا منفی در سطح سازمان گردد. مدیر باید از نظر اخلاقی جوی سالم برای کارکنان در سازمان به وجود آورد. این امر، نیازمند وجود رهبری با اخلاق حرفه ای بالا است. بر این اساس در مقاله حاضر به نقش و جایگاه اخلاق حرفه ای مدیران مدارس ابتدایی و عوامل موثر بر آن خواهیم پرداخت و مقاله حاضر بر آن است تا «اخلاق حرفه ای را تعریف کند. اهمیت و جایگاه اخلاق در مدیریت را بیان کند و عوامل تاثیر گذار بر اخلاق حرفه ای مدیران آموزشی و روش های بهبود اخلاق حرفه ای در مدیریت را بیان نماید.

واژگان کلیدی: اخلاق حرفه ای، مدیریت، مسئولیت اجتماعی.

مقدمه

نمی باشد. در این میان هر روزه در عرصه دانش مدیریت شاهد مطالعات، نظریه ها و فنون نوینی هستیم که هر یک در تلاش هستند تا راهکارهای تازه ای را در جهت بهبود عملکرد مدیریت و اثربخشی بیشتر سازمان ها فراهم سازند. تمامی این عرضه ها و حوزه ها اکثر، ریشه در اصول اقتصادی و سیاسی داشته و بیشتر جنبه سودآوری و منافع سازمانی حرکت می کنند. اما حقیقت آن است که در دهه های اخیر جنبه دیگری از وظایف مدیریتی نقش پر اهمیت تری یافته است و آن، اخلاق حرفه ای است. بنابراین مدیران و کارکنان سازمان ها برای ایفای امور سازمانی خود افزون بر معیارهای سازمانی و قانونی نیاز به مجموعه ای از رهنمود های اخلاقی و ارزشی دارند، که آنان را در رفتارها و اعمال سازمانی یاری دهند و نوعی هماهنگی و وحدت رویه در حرکت به سوی شیوه مطلوب در اخلاق سازمانی را میسر سازد. زیرا امروزه یکی از مهمترین معیارهای ارزیابی مدیران و یکی از عوامل مهم موفقیت مدیران مباحث و اصول اخلاقی است.

تعریف اخلاق

دانشمندان اخلاق این واژه را در معانی پرشماری به کار برده‌اند. رایج‌ترین معنای اصطلاحی اخلاق در میان اندیشمندان اسلام عبارت است از: صفات و ویژگی‌های پایدار در نفس که موجب می‌شوند کارهایی متناسب با آن صفات، به‌طور خودجوش و بدون نیاز به تفکر و تأمل از انسان صادر شود (مجلسی، ۱۴۰۳: ۶۷ / ۳۷۲).

اخلاق جمع خلق بوده است و به معنای قوا و سجایا و صفات درونی است که با چشم دل دیده می‌شود. بنابراین می‌توان گفت که اخلاق مجموعه صفات روحی و باطنی انسان است و به زعم بعضی از دانشمندان، گاه به اعمال و رفتاری که از خلثیات درونی ناشی می‌گردد نیز اخلاق گفته می‌شود (حسین زاده، ۱۳۷۸).

در فرهنگ معین، اخلاق به معنی خلق و خوی‌ها، طبیعت باطنی و شریست درونی و نیز به عنوان یکی از شعب حکمت عملی خوانده شده و افزوده است: اخلاق دانش بد و نیک خوی‌ها و تدبیر انسان برای نفس خود یا یک تن خاص است (معین، ۱۳۷۲، ص ۱۷۴).

اخلاق در مدیریت اصول و قواعد ارزشی است که تصمیمات و رفتار مدیران را تحت عنوان این که درست یا نادرست هستند هدایت می‌کند. در واقع، اخلاق در مدیریت به بایدها و نبایدهای تصمیم‌گیری یا عمل مدیران می‌پردازد و آن‌ها را با گرفتن تصمیمات یا عمل عقلانی، خیر، زیبا و خوب تشویق و از تصمیمات یا رفتارهای غیر منطقی، شر و زشت و بد باز می‌دارد. اخلاق در مدیریت از علم اخلاق ریشه می‌گیرد علم اخلاق عبارت است از تحقیق در رفتار آدمی بدان گونه که باید باشد (میر کمالی، ۱۳۸۲، ص ۲۰۳).

تعریف اخلاق حرفه‌ای

ساده‌ترین انگاره در تعریف اخلاق حرفه‌ای این است که آن را مسئولیت‌پذیری در زندگی شغلی بدانیم. اخلاق حرفه‌ای برحسب اینکه در این مسئولیت‌پذیری عضو مسئول دارای شخصیت حقیقی یا حقوقی باشد، دو مرتبه پیدا می‌کند:

۱. مسئولیت اخلاقی فرد در زندگی؛

۲. مسئولیت اخلاقی سازمان‌ها در قبال عناصر محیط داخلی و محیط خارجی. (فرامرز قراملکی، ۱۳۸۵: ۱۰۱)

اخلاق حرفه‌ای عبارت است از: اصول و معیارهای اخلاقی که توسط سازمان‌ها بر اساس الگوهای اخلاقی تدوین شده و تمانی اعضای سازمان ملزم به رعایت این اصول که هدایتگر رفتار آنان می‌باشند، هستند (میر کمالی، ۱۳۸۲).

اخلاق حرفه‌ای مسئولیت اخلاقی مدیر در قبال حقوق سازمان و محیط است لذا مدیری اخلاقی است که حقوق سازمان و افراد آن و محیط را بشناسد و آن را رعایت کند (فرامرز قراملکی، ۱۳۸۸، ص ۱۸۱).

تعریف مدیریت

مدیریت، فن و هنری قدیمی است که در گذشته های دور، عمدتاً به وسیله سلاطین، وزیران، روحانیان و فرماندهان نظامی، و در گذشته های نزدیک، توسط مدیران تجاری و دولتی به کار می آمد. ولی امروزه، تقریباً، در همه امور زندگی اجتماعی به کار می آید(علاقه بند، ۱۳۸۸). امروزه، تعریفی از مدیریت که مورد قبول عام باشد، در دست نیست. در زیر به چند تعریف از مدیریت می پردازیم.

*- دراکر معتقد است: مدیریت، علمی است که یک گروه بی هدف را به یک گروه هدفدار و موثر تغییر می دهد. به عبارت دیگر مدیریت با اعمال تغییر در گروه های انسانی، عامل تحول و ابداع اجتماع می باشد، وی ابداع و نوآوری را نگرستن به فرصت ها و بهره گیری از این فرصت ها جهت ایجاد تحول می داند (سیادت و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۳۸).

*- فراگرد برنامه ریزی، سازماندهی، رهبری و نظارت کار اعضای سازمان و استفاده از همه منابع موجود سازمانی برای تحقق هدف های مورد نظر سازمان(استونر و همکاران، ۱۹۹۵).

*- کونتز(۱۹۷۲) معتقد است: ایجاد محیطی موثر برای افرادی که در گروه های رسمی سازمانی فعالیت می کنند(علاقه بند، ۱۳۸۶).

*- مدیریت، فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات و هدایت است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و براساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می گیرد(رضائیان، ۱۳۶۹: ۶).

اهمیت اخلاق حرفه ای مدیریت

اخلاقیات به عنوان مجموعه ای از اصول، اغلب به عنوان منشوری که برای راهنمایی و هدایت استفاده می شود، تعریف شده است. این مجموعه اصول، چهارچوبی برای اقدام ارائه می کند. اخلاق حرفه ای، مانند شمشیر دولبه ای است که یک لبه آن تهدید است. ضعف در سیستم اخلاقیات، منجر به کاهش ارتباطات و افزایش خسارات در سازمان می گردد و مدیریت، بیشتر بر روی کنترل گذشته نگر تکیه خواهد کرد؛ زیرا افراد به مدیریت، اطلاعات را نمی رسانند و در این صورت، انرژی سازمان به منفی تبدیل می شود و به عبارت دیگر، توان سازمان به جای آن که صرف هدف شود، صرف شایعه، غیبت، کم کاری و ... خواهد شد. لبه دیگر این شمشیر، فرصت است. اخلاق حرفه ای، تاثیر چشم گیری بر روی فعالیت ها و نتایج سازمان دارد. اخلاق حرفه ای، بهره وری را افزایش می دهد، ارتباطات را بهبود می بخشد و درجه ریسک را کاهش می دهد؛ زیرا هنگامی که اخلاق حرفه ای در سازمان حاکم است، جریان اطلاعات به راحتی تسهیل می گردد و مدیر قبل از ایجاد حادثه، از آن مطلع می گردد(شادالویی، تورانی، ۱۳۹۰). موفقیت در سازمان ناشی از ایجاد و به کارگیری اخلاق حرفه ای در سازمان است. اخلاق سازمانی از اعتماد آفرینی شروع می شود. هرچه اعتماد به سازمان، برنامه ها و مدیران (ارشد، میانی و مدیران پایه) بیشتر باشد، میزان تعهد به سازمان و وظایف بیشتر خواهد شد. اعتماد آفرینی، منجر به افزایش توان سازمانی در پاسخ دهی به نیازهای محیطی خواهد گردید؛ زیرا اعتماد آفرینی هم افزایی در توان سازمان ایجاد خواهد کرد. هر چه اعتماد کارکنان به مدیران و سازمان، کاهش یابد، مدیران می بایست هزینه بیشتری را جهت کنترل رفتار کارکنان بپردازند که نتیجه کمتری نیز به دست خواهند آورد. اعتماد آفرینی از پیش بینی رفتار ایجاد می شود (شادالویی، تورانی، ۱۳۹۰).

اخلاق حرفه ای در مدیریت

مدیریت و مدیریت مدرسه به عنوان مسئول تشخیص سیاست های آموزشی دولت و اهداف عمومی و ویژه می باشند که جهت نیل به این اهداف تعیین می شوند و باید به طور شایسته ای رفتار نمایند و رفتار شایسته آنها نه فقط در قوانین و سیاست هاست بلکه باید در نقش خود دارای اخلاق حرفه ای باشند که در آن بر ارزش های جهانی و همگانی تاکید می شود. مدیر سازمان آموزشی، در حقیقت رهبر آن سازمان است که باید خط مشی ها را تعیین کند و قادر باشد که آن ها را به وسیله همکاران یا زیردستان خود به اجرا در آورد. برای به اجرا در آوردن خط مشی ها، مدیر باید بتواند در دیگران نفوذ کند. او به عنوان رهبر آموزشی باید نه تنها دارای دانش، تخصص و اخلاق خاص باشد بلکه لازم است دیگران را نیز به دانش، تخصص و اخلاق مجهز سازد. وی باید این توانایی را داشته باشد که دانش آموزان را شهروندانی مفید و قابل اعتماد بار آورد. او هرگز قادر به انجام چنین کاری نمی شود مگر آن که خود ویژگی مفید و قابل اعتماد بودن را داشته باشد. او نه تنها باید فلسفه روشن و مفروضات اخلاقی داشته باشد، بلکه لازم است با جاری ساختن افعال و رفتارهای اخلاقی ارائه طریق کرده و به همه معلمان و دانش آموزان و حتی اولیا راه حل ارائه دهد. از همه مهم تر، اگر نظر و عمل مدیر جنبه اخلاقی نداشته باشد، معلمان نسبت به این که رفتار مدیرشان در راستای پشتیبانی ارزش هاست دچار تردید می شوند و به همکاری با او متقاعد نمی شوند. آموزش و پرورش سنگ زیر بنای هر جامعه است. مقوله هایی از قبیل عدالت اجتماعی، آزادی، فرصت های مساوی، حقوق فردی و نظایر آن فقط از طریق برنامه ریزی درست آموزش و پرورش تحقق می یابد (میر کمالی، ۱۳۸۲، ص ۲۰۸-۲۰۷).

مسئولیت و تعهدات اخلاقی مدیران

- ۱- اساس و پایه اخلاق حرفه ای بر ارج نهادن به انسان ها استوار است، نه به خاطر اعمالشان بلکه به خاطر انسانیتشان.
- ۲- مدیر دارای اخلاق حرفه ای به کارمندان و شاگردان خود آموزش می دهد که با دیگران چنان رفتار کنند که مایلند با خودشان رفتار شود. هر گاه شخصی بیاموزد که انتظار چه رفتاری را از دیگران دارد (رفتاری دوستانه، محترمانه و با درک و اعتماد به او) می تواند به آسانی رفتاری مناسب با دیگران داشته باشد.
- ۳- یک مدیر در ارتباط با دیگران، ابتدا باید سعی در درک آنان داشته باشد سپس خود را به آنان بفهماند. لازمه این عمل، رفتاری منعطف و آموزش پذیر است. درک کردن دیگران به معنای همراهی با آنان و تماس با آنان در سطح خودشان است.
- ۴- وقتی تصمیمات بر اساس اخلاق حرفه ای باشد، از لحاظ اخلاقی مدیر برای دیگران قابل پیش بینی شده و لذا کارکنان و مردم به وی اطمینان می کنند، زیرا می دانند که وی همواره راه درست را بر می گزیند.
- ۵- یکی دیگر از نیاز های واقعی هر انسان، مورد علاقه بودن و ارزش قائل شدن توسط دیگران است، در کنار این نیاز، میل به قدردانی از کارهایی است که انجام می دهیم. دونالد لایرد، متخصص روابط انسانی و نویسنده در این عبارت می نویسد که "همیشه به انسان ها در بالا بردن هویت خود کمک کرده و احساس مهم بودن به آنان ببخشید. بالاترین تمجید شما از یک فرد وقتی است که به او احساس مفید بودن بدهید و او را از این احساس اقناع کنید." بنابراین یکی دیگر از موارد اخلاق حرفه ای در مدیریت قدردانی از تلاش کارکنان می باشد.

۶- از جمله موارد دیگر این که یک مدیر باید به کارمندان و شاگردانش احترام بگذارد و با این احترام، فضای کاری مثبتی در آن محیط پدید می آید. آرنولد گلاسو، می نویسد: "احترام به دیگران با ارزش تر از تشویق جمع کثیری است." بسته به نوع احترامی که کارمندان دریافت می کنند، احساس آزادی عمل بیشتری کرده و برای نمایش بهترین توانایی های خود تشویق می شوند (ماکسول، ۱۳۸۶، ص ۸۱-۸۴).

نتیجه گیری

امروزه اخلاق حرفه ای در مدیریت بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. و به عنوان یکی از مهم ترین عوامل برای رسیدن به اهداف آموزشی و تربیتی سازمان ها و مدرسه ها و در سطح بالاتر یعنی جامعه تبدیل شده است.

مدیر دارای اخلاق حرفه ای، دارای خود کنترلی و خود انضباطی بالایی است. مدیران دارای اخلاق حرفه ای به مرحله ای از پختگی میرسند که دیگر نمی توانند خارج از اخلاق حرفه ای حرکت کنند. اگر چنین شخصی مدیریت سازمان آموزشی را بر عهده بگیرد، آن سازمان از کارایی و بهره وری بالاتری برخوردار می شود، در نتیجه عواید آن شامل افراد و جامعه نیز می شود، چون توانسته افرادی اخلاقی تربیت نماید و معلمان و کارمندان با کفایت و دارای صلاحیت حرفه ای با فرهیختگی اخلاقی بالایی به کار گمارد و در پی آن سازمان های دیگر (هر سازمانی به نوعی به سازمان آموزش و پرورش وابسته است) نیز از فواید و عواید آن بهره مند می شوند.

مدیر دارای اخلاق حرفه ای موجب می شود که افراد داخل و خارج از مدرسه (یا سازمان آموزشی) نوعی اعتماد اصیل، راسخ و پدافنده نسبت به مدرسه و در سطح بالاتر نسبت به سازمان آموزشی پیدا کنند، از طرفی موجب ایجاد انگیزشی درونی و پایداری در کارکنان و معلمان و شاگردان می شود، منابع انسانی متخصص را جذب می کند و از این طریق باعث افزایش کارایی و بهره وری مدرسه می شود، تهدیدها به فرصت ها تبدیل شده و اخلاق در فرهنگ سازمانی مدرسه (آموزش و پرورش) حاکم می شود.

پس اخلاق حرفه ای در مدیر سبب می شود که این اخلاق خود به خود به دیگر افراد داخل مدرسه یا سازمان آموزشی انتقال یابد و آن ها هم، وی را الگوی خویش سازند و در رشد و تعالی خود، در درون خود و در محیط کار و شغل تلاش نمایند و همین منجر به ارتقا مدرسه و در سطح بالایی سازمان آموزشی و از آن بالاتر جامعه می شود.

منابع

- رضاییان، علی، ۱۳۶۹، اصول مدیریت، تهران، سمت.
- حسین‌زاده، محمدعلی، ۱۳۸۷، مدیران و اخلاق اسلامی، قم، بوستان کتاب.
- مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳، بحارالانوار، بیروت، دارالرضا.
- علاقه بند، علی، ۱۳۸۶، مدیریت عمومی، تهران، نشر روان.
- هوی، وین؛ میسکل، سیسل (۱۳۸۵)، تئوری، تحقیق و عمل در مدیریت آموزشی، ترجمه میر محمد سید عباس زاده، انتشارات دانشگاه ارومیه.
- میر کمالی، سید محمد (۱۳۸۶)، رهبری و مدیریت آموزشی. تهران: انتشارات یسپرون.
- میر کمالی، سید محمد (۱۳۸۲)، اخلاق و مسئولیت اجتماعی در مدیریت آموزشی. مجله روان شناسی و علوم تربیتی. شماره ۱.
- سیادت، علی (۱۳۸۷)، مباحثی در سازمان و مدیریت، حسین زارع و افسر قاسمی نژاد. تهران: انتشارات آوای نور.
- شادالویی، نوریه، تورانی، حیدر (۱۳۹۰)، اخلاق عملی در سازمان های آموزشی. مجله رشد مدیریت مدرسه. شماره ۴.
- معین، محمد، ۱۳۶۳، فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر.
- فرامرزی قراملکی، احد، ۱۳۸۵، اخلاق حرفه‌ای، تهران، مجنون، چ سوم.
- ماکسول، جان (۱۳۸۶)، اخلاق حرفه‌ای در مدیریت، ترجمه شمس آفاق یاوری. تهران: انتشارات فرا.
- Stoner, James A.F, Freeman, A.E. and Gilbert, D.R., Management, Pintice, Hall, 1995.